AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE
FILMOVÁ A TELEVIZNÍ FAKULTA

Filmové, televizní a fotografické umění a nová média

Obor fotografie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

OSVOBOZENÍ PLZNĚ 1945 VE FOTOGRAFII

Tereza Křenová

Vedoucí práce: doc. Robert Silverio, Ph.D.
Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2016

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE
FILM AND TV SCHOOL

Department of Photography

BACHELOR'S WORK

LIBERATION OF PILSEN IN 1945 IN PHOTOGRAPHY

Tereza Křenová

Work Supervisor: doc. Robert Silverio, Ph.D.
Given Academic Degree: BcA.

Prague, 2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma **Osvobození Plzně 1945 ve fotografii** vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, 15. 6. 2016

Souhlasím s prezenčním využitím této bakalářské práce pro studijní účely na půdě knihovny FAMU – Filmové a televizní fakulty Akademie múzických umění v Praze.

Praha, 15. 6. 2016

Ráda bych touto cestou poděkovala za cenné informace a za laskavé poskytnutí archivních materiálů Západočeskému muzeu v Plzni a Archivu města Plzeň.
Dále pak děkuji za odborné konzultace vedoucímu práce panu Robertu Silveriovi a Zdeňku Roučkovi.
Děkuji své rodině za pomoc při vzniku této bakalářské práce.

Obsah

Abstrakt....6

Úvod.... 7

1. Historický kontext.... 9

1.1 Povstání v Plzni....10

1.2 Příjezd amerického vojska do Plzně.... 11

1.3 Demarkační linie.... 12

1.4 Komunisté a propaganda 13

2. Fotografové jako svědci osvobození Plzně 1945....14

2.1 Stanislav Vaneš....15

2.2 Robert Wittmann.... 16

2.3 Mirko Křen....17

2.4 Výstava „Američané a západní Čechy“ v roce 1947....19

2.5 Amatérský fotograf Zdeněk Honzík a jeho sbírka....20

2.6 Fotograf americké armády seržant James H. Duncan....21

3. Americká armáda od roku 1948 do současnosti....22

3.1 Památná místa v Plzni.... 23

3.1.1 Pomník Díky, Ameriko!....23

3.1.2 Pamětní deska na radnici.... 24

3.2 Patton memorial v Plzni.... 25

3.3 Slavnosti osvobození Plzně po revoluci....26

3.4 Výstava „Americká armáda v Plzni 1990“....26

Závěr....27

Literatura a zdroje....29

Seznam obrazové přílohy....33

Abstrakt

Tato bakalářská práce se věnuje historickému tématu osvobození Plzně americkou armádou v květnu v roce 1945 ve fotografii. Cílem této práce je vyhledání a shromáždění dobových materiálů a jejich zařazení do historicko-politického kontextu. Komunistický režim zavinil pokřivení historických událostí a měl přímý vliv na množství dochovaných fotografií a dokumentů i na osudy samotných fotografů. Důležitou součástí této bakalářské práce je pak následné zpracování archivních materiálů - především fotografií, zachycujících příjezd Američanů a jejich pobyt na území Československa na konci druhé světové války. Profesionální i amatérští fotografové v roli svědků při osvobozování Plzně vytvořili cenné dokumentární fotografie. Tyto fotografie se staly, navzdory snahám komunistického režimu ovlivnit a vymazat historii, nezvratným důkazem toho, že americká armáda skutečně osvobodila západní Čechy.

Abstract

This bachelor thesis deals with liberation of Pilsen in May 1945 by american army in photography. The aim of this thesis is finding and collecting archival materials and placing them in a historical-political context. Communist regime changed the portrayal of historical events and directly influenced the amount of exisiting photographs, documents and lives of those who created them. Important part of this bachelor thesis is working with those archival materials – particularly with photographs capturing arrival of Americans and their stay in Czechoslovakia at the end of WW2. Both professional and amateur photographers created valuable photographs as they witnessed the liberation of Pilsen. These photographs became in spite of communist propaganda a clear evidence that Pilsen was liberated by american army.

Úvod

Bakalářská práce Osvobození Plzně 1945 ve fotografii popisuje historické události spojené s příjezdem amerického vojska na území Československé republiky na konci druhé světové války v květnu roku 1945. V první kapitole této práce se snažím stručně přiblížit povstání v Plzni a okamžiky, které předcházely příjezdu americké armády a zasadit tím práci do historického kontextu.

Zásadní vliv na vývoj událostí po odjezdu Američanů z Československa měla komunistická strana, která se v únoru roku 1948 ujala vlády a přes čtyřicet let utajovala informace o pozitivní úloze americké armády při osvobozování západních Čech. Komunisté ovládali veškerá média a svědci osvobození Plzně Američany se stali přímými svědky dezinformační kampaně. S odstupem času se zdá nemožné, že se komunistické propagandě dařilo veřejnost zmanipulovat a implantovat teorii, že celé Československo bylo osvobozeno pouze Rudou armádou. Fotografie, které vznikly v období během osvobození až do odchodu Američanů z Plzně, byly zabavovány a následně likvidovány, aby neexistovaly žádné důkazy o úloze a významu Spojených států při osvobozování západních Čech. Komunistický režim je plně zodpovědný za to, že se pro další generace zachoval pouze zlomek z toho, co amatérští i profesionální fotografové vytvořili. Lidé se ze strachu z represí zbavovali rodinných archivů a vzácných fotografií z tohoto období. Uschovat tyto materiály bylo téměř hrdinským činem a vyžadovalo to kus osobní odvahy. Význam fotografie jako pravdivého svědectví doby a historických událostí je v tomto případě daleko větší než kdykoli jindy. Kdyby se nedochoval jediný snímek, zůstali by pouze vzpomínky pamětníků a žádné hmatatelné důvěryhodné prameny pro další generace.

Ve druhé kapitole pod názvem „Fotografové jako svědci osvobození Plzně 1945“ blíže představuji amatérské a profesionální fotografy, kteří zachytili události spojené s osvobozením Plzně americkou armádou. Největší prostor zde dostává talentovaný mladý fotograf Mirko Křen. Byl totiž jednoznačně nejaktivnějším reportážním fotografem 40. let 20. století v Plzni. Právě jeho fotografií se dochovalo nejvíce. V této bakalářské práci jsou uvedeni i další fotografové, například Robert Wittmann, Stanislav Vaneš nebo amatérský vojenský fotograf Američan James H. Duncan. Osudy plzeňských fotografů jsou zároveň tragickým důkazem politické zvůle. Komunistický režim se podepsal nejen na jejich tvorbě, ale i na jejich

soukromém životě a dokonce i zdraví.

Ve třetí části této bakalářské práce věnuji pozornost tomu, jak se vyvíjel pohled na úlohu americké armády od jejího příchodu do Plzně v roce 1945, přes komunistickou éru až do současnosti. V závěrečné části je zařazena kapitola, která se věnuje snahám uctít památku a vybudovat důstojný pomník americké armádě a zároveň oživit historickou pravdu, po roce 1989, kdy se znovu začalo osvobození Plzně slavit.

1. Historický kontext

Osvobození západních Čech americkou armádou na konci druhé světové války je důležitým, ovšem v minulém komunistickém režimu tabuizovaným tématem. V Plzni se každoročně pořádají velkolepé oslavy příchodu amerického vojska na území České republiky. Letos proběhlo již 71. výroční osvobození a konce druhé světové války. Komunistické straně Československa se dařilo po dobu 41 let utajovat a zamlčovat informace o Američanech jako osvoboditelích. Lidem se snažili socialistickou propagandou zamlčet pravdu a vnutit jim, že Plzeň a západní Čechy neosvobodili Američané ale Rudá armáda. V následující kapitole stručně popisuji historické události předcházející osvobození Plzně v roce 1945, které úzce souvisí s hlavním tématem této bakalářské práce – příjezdem Američanů do západočeského města a fotografiemi plzeňských fotografů zachycujících průběh příchodu amerického vojska.

1.1 Povstání v Plzni

Dne 6. května roku 1945 přijeli američtí vojáci do Plzně kolem osmé hodiny ranní. Tomu ale předcházelo několik událostí z předešlých dnů. Důležitou ranní zprávou rozhlasu v sobotu dne 5. května byla informace o začernění tabule Polizeipresidia v Plzni v Kopeckého sadech. V centru města civilisté začali napadat německé občany a útočili na německé obchody. Na Náměstí Republiky občané Plzně na protest zapálili tabuli s nacistickým heslem: „Vůdce rozkázal my posloucháme![1]“[2] Podobných povstaleckých činů se v tento den odehrálo několik a kolem deváté hodiny ranní se začaly šířit i nepravdivé zprávy o amerických jednotkách, které již měly údajně být v blízkosti města Plzeň. Po desáté hodině ranní se skupině civilistů podařilo vniknout na radnici a donutit tak vrchního starostu dr. Waltera Sturma se svým zástupcem Wildem odevzdat úřad.

Významným činem plzeňského povstání se stalo obsazení vysílače letových zpráv na soutoku řeky Mže a Radbuzy, kde se při zajetí německého oddílu generála Kleinerta podařilo skupině českých policistů zabránit zničení vysílače a zajistit příchody k vysílači i k dálkovému kabelu na Prahu. Přesně v 12.35 hodin zazněla

1 Viz Fotografie č. 04 a č. 05
2 BOŠTÍK, *Jak to bylo s osvobozením Plzně?* Str. 60

zpráva: *„Hovoří Plzeň, svobodná Plzeň hovoří. Voláme vás občané města Plzně a celých západních Čech. Oznamujeme Vám, že jsme se zbavili nadvlády Němců a jsme svobodní!“*[3]

Po celé Plzni nastal chaos. Docházelo k provokacím a odzbrojování německých vojáků, což se neobešlo bez konfliktů a střelby a mělo tak za následek několik mrtvých. Německá strana začala k večeru posilovat své pozice a další den měla celou situaci zvrátit. Za svítání ovšem přišlo oznámení z Londýna, že americká armáda začala postupovat od západních Čech ve směru na Plzeň. Velitel německé vojenské posádky v Plzni generál Georg von Majewski[4] naposledy telefonoval na radnici kolem sedmé hodiny ranní, aby mohl jednat s americkým velitelem pod hrozbou zahájení okamžitého boje. Jeho požadavek byl zamítnut na základě informací, že americké vojsko a tanky jsou už na předměstí Plzně a již není dál o čem jednat. A tak německé velení bylo nuceno kapitulovat. Povstání v Plzni si vyžádalo na padesát zraněných a osmnáct mrtvých bojovníků.

1.2 Příjezd amerického vojska do Plzně

Dne 6. května 1945 v půl šesté ráno vyrazila z Boru u Tachova vpřed na pomoc Plzni kolona obrněných vozů, samohybných děl, středních tanků a další techniky v čele s plukovníkem Charlesem Noblem. Na území města Plzně se postupně přemisťovalo až 2 500 amerických vojáků. V 7:54 se vojáci 16. obrněné divize dostali na okraj města. Obyvatelé Plzně po vypuklém povstání netušili, zda se jedná o americkou nebo německou armádu. Po osmé hodině ranní se ve městě konečně objevily první tanky a stroje 16. divize a Husovou ulicí mířily k Náměstí Republiky. Plzeňané postupně vycházeli ze svých domovů a začali vítat a mávat na své osvoboditele. Z vysílače následně zaznělo z úst dr. Šindlera: „*Hovoří Plzeň, svobodná Plzeň hovoří. Oznamuji všem obyvatelům Československé republiky, že pancéře 16. divize jsou na Náměstí Republiky v Plzni. Viděl jsem na vlastní oči přijíždět pancéře ze západu. Slyšel jsem hukot tankových motorů. Podával jsem ruku americkému důstojníkovi. Slyšel jsem americký hovor. Po šesti letech nacistické hrůzovlády jsme svobodni. Hovoří Plzeň, svobodná Plzeň hovoří...“*[5]

3 ROUČKA, *Američané a západní Čechy*, str. 7
4 Generál Georg von Majewski byl německý důstojník Wehrmachtu. Ke konci války působil jako velitel německé posádky v Plzni.
5 ROUČKA, *Američané a západní Čechy*, str. 15

Celým městem se ozývaly hlasité a nadšené výkřiky „Sláva! Ať žije americká armáda!“ Mladí američtí vojáci skromně přijímali děkovná gesta, lidé zdobili tanky květy šeříků a atmosféra v celé Plzni vypadala jako kdyby žádná válka neexistovala. Před desátou hodinou však na několika místech města zazněla střelba a mezi lidmi nastala panika. Američané okamžitě zahájili akci a snažili se odrazit poslední odpor. Boje probíhaly téměř na všech hlavních třídách a náměstích Plzně. Němečtí vojáci plánovali potlačení povstání na desátou hodinu ranní a jen díky přítomnosti amerických vojsk se tak zabránilo zbytečnému krveprolití v posledních dnech války. Generál Majewski podepsal za přítomnosti podplukovníka Percyho Perkinsna jr. stručnou kapitulační listinu[6] a poté se poražený a zlomený generál zastřelil svou osobní zbraní. Po čtvrté hodině odpoledne se situace konečně uklidnila a příslušníci 97. pěší divize odstraňovali poslední německé nepřátele. Bylo zajato přes 3000 fašistů. Na straně 16. obrněné divize byl pouze jeden mrtvý a sedmnáct zraněných.

Dne 7. května 1945 se svobodní obyvatelé města Plzně vrátili do ulic a oslavy osvobození tak mohly konečně vypuknout naplno. Američané později konstatovali, že podobně vřelé a nadšené přivítání jejich armády, jako zažili v Plzni, se odehrálo pouze před 9 měsíci v Paříži. Americké vojsko se stalo nedílnou součástí společenského, kulturního ale i sportovního života města.

„Dne 6. května 1945 dosáhla americká armáda města Plzně, rychle přemohla a odzbrojila části německé posádky, které dosud kladly odpor. Plzeňským obyvatelstvem , které již den předtím se postavilo Němcům se zbraní v ruce, byla vřele uvítána. Vděčni a s láskou dáváme vám, naši kamarádi-vojáci, tuto adresu na utužení společného přátelství. Vaším příchodem do našeho pro nás tak památného místa přišel opět úsměv a klid do našich tváří a příští doby míru budou vyplněny vzpomínkou na vás.“[7]

20. listopadu 1945 se v Plzni uskutečnilo oficiální slavnostní rozloučení mezi československými státními představiteli a americkou armádou. Americkou armádu zastupoval generál Ernest Harmon a americký velvyslanec Laurence A. Steinhardt. Na druhé straně mezi československými osobnostmi nechyběl ministr zahraničních věcí Jan Masaryk, primátor Petr Zenkl nebo generál Bohumil Boček. 30. listopadu pak americké vojsko opustilo území Československa a do roku 1947 zde zůstalo jen několik příslušníků likvidační mise.

6 Viz dokument v příloze č. 02
7 Brožura - *Americká armáda v Plzni ČSR,* 1945

1.3 Demarkační linie

Demarkační linie měla mít čistě vojensko-technický účel, ale postupně vytvořila politické rozhraní a jejím hlavním záměrem ze strany Sovětského svazu bylo udržení amerického vojska mimo území Československa. Podle dohody na Jaltské konferenci[8] měla demarkační linie zamezit střetnutí Rudé armády, která postupovala směrem na Prahu od východu, s americkou armádou, postupující ze západu. Původně vedla podél československé a bavorské hranice, ale vzhledem k rychlému postupu americké armády na západě Čech byla stanovena nová demarkační linie vedoucí Karlovými Vary, Plzní a Českými Budějovicemi.

Americkému vojsku se 6. května podařilo proniknout od západu až k Písku a na jihozápadě až k Českému Krumlovu, ale dál pokračovat nemohli. Postup americké armády byl zastaven na rozkaz generála Pattona, který dostal od generála Eisenhowera informaci, aby americké vojsko za žádnou cenu nepřekračovalo demarkační linii, která byla smluvně stanovena, protože Rudá armáda již zahájila postup na Prahu. Američané, kteří byli vzdáleni pouhé 3 hodiny od metropole, nemohli vyrazit na pomoc.[9] 5. května vypuklo Pražské povstání a Rudá armáda dorazila až o další čtyři dny později. Sovětské vojsko přijelo do Prahy 9. května 1945 v ranních hodinách.

1.4 Komunisté a propaganda

V roce 1947 si obyvatelé Plzně mohli veřejně zavzpomínat na americké osvoboditele naposled. S únorovým nástupem komunistů v roce 1948 se této straně podařilo zlikvidovat a smazat velkou část materiálů, které dokazovaly, že Američané osvobodili západní Čechy, a tak se pro obyvatelstvo České republiky pomocí komunistické propagandy stala Rudá armáda jediným osvoboditelem na našem území. Armáda generála Pattona byla v tisku urážena, zesměšňována a dokonce lživě souzena. Typickým příkladem této situace je propagandistická a pokřivená brožura s původním názvem: „Hanebná role amerických okupantů v západních Čechách“ vydaná dvěma mladými komunistickými nadšenci Karlem Bartoškem a

8 Jaltská konference 4. - 11. února 1945 – setkání hlavních představitelů SSSR, USA a Velké Británie
9 ROUČKA, *Osvobození*, 1990, str. 13

Karlem Pichlíkem, která byla v roce 1953 knižně vydána pod názvem „Američané v západních Čechách v roce 1945“. Tato publikace se až histericky snaží přepsat dějiny a poškodit Američany ve prospěch Rudé armády. Karikatury Lva Haase a „dokumenty“ (Fotografie a tiskoviny) v knize, jsou cíleně zasazeny do jiného kontextu a vytváří tak dojem, že američtí vojáci nepřijeli na pomoc, ale že to byla právě Rudá armáda, která osvobodila západní Čechy. Američané jsou v knize prohlašováni za okupanty a povaleče, kteří v žádném případě nepřijeli, aby osvobodili západní Čechy: *„Miliardáři a milionáři USA – tito draví nepřátelé národů, lační jako vždy po špinavých dolarech, které jdou do jejich kapes z vybombardovaných měst a vypálených vesnic, ze slz dětí bez domova i slz dětí bez matek a otců, z krve lidí padlých na frontě i padlých hluboko v zázemí, z tisíce lidských běd a z tisíce lidských utrpení, ze všeho toho strašného, co přináší válka.“*[10]

Velké množství dokumentárních materiálů a negativů bylo úmyslně zničeno, nebo se záhadně ztratilo a dodnes se nepodařilo značnou část dohledat. Bohužel pouze u zabavování majetku a důkazů to neskončilo, a tak téměř všichni profesionální fotografové jako svědci osvobození americkou armádou měli obrovské problémy s Komunistickou stranou Československa. Například fotograf Mirko Křen byl nucen opustit svůj ateliér, který mu byl zabaven a následně byl více jak půl roku ve vězení. Robert Wittmann byl přes rok v jáchymovských dolech. Ani jeden z nich potom nesměl vykonávat svou práci jako fotograf.

Fotografie těchto autorů dnes slouží jako důkaz doby a můžeme tak vyvrátit lživá tvrzení propagandy o Rudé armádě jako jediném osvoboditeli Plzně.

10 BARTOŠEK Karel, PLICHTÍK Karel, *Američané v západních Čechách v roce 1945*, str. 6

2. Fotografové jako svědci osvobození Plzně 1945

Mezi nejznámější profesionální fotografy, kteří působili v Plzni a byli přítomni při osvobození americkou armádou, patří jednoznačně Mirko Křen, Robert Wittmann a Stanislav Vaneš, kterým se tato bakalářská práce blíže věnuje. Bylo jim všem pouze kolem dvaceti let, když se vydali s fotoaparáty do ulic Plzně a fotografovali dramatické události povstání a následného osvobození po příjezdu amerického vojska generála Pattona. Během povstání a bojů Američanů s posledními příslušníky Wehrmachtu a SS šlo těmto fotografům mnohdy i o život a přes to všechno neváhali a zdokumentovali významnou událost jara 1945. Jejich reportážní a dokumentární snímky slouží dnes jako důvěryhodný důkaz tehdejších událostí.

Všichni tito profesionální fotografové pracovali převážně se středním formátem a svitkovým filmem pod názvem „film 6x9“. Nejčastější formát výsledného negativu byl 6x6 nebo 6x9. Kinofilm v té době plzeňští profesionální fotografové nepoužívali. V Archivu města Plzně nalezneme i několik velkoformátových negativů z osvobození o rozměrech 9x12, 13x18 a 18x24, ale tyto formáty se pro reportážní fotografii běžně nepoužívaly. Některé fotografie z osvobození Plzně později Západočeské muzeum vykoupilo. Několik ručně popsaných alb s vlepenými snímky formátu 13x18 fotografa Mirko Křena bylo rodinnými příslušníky muzeu darováno v 80. letech. Západočeské muzeum v Plzni má tedy poměrně rozsáhlou sbírku fotografií z osvobození Plzně, jedná se však pouze o pozitivy formátu 10x15 nebo 13x18 a drtivou většinu z těchto snímků fotografoval právě Mirko Křen, který si tyto malé pozitivy signoval a tudíž je možné je identifikovat. U ostatních fotografií je téměř nemožné určit autorství.

Mezi další fotografy, kteří zachytili tyto důležité historické události patří například Jiří Vlach, František Pražský, Josef Tauber, Jiří Šubrt, Jiří Plzák, Zdeněk Honzík a dokonce i James Duncan, americký voják, který snímal svým ukořistěným německým fotoaparátem dění za války z pohledu osvoboditele.

2.1 Stanislav Vaneš

Stanislav Vaneš se narodil 12. září 1925 v Plzni. Fotografem se vyučil u svého otce, který vlastnil ateliér v Plzni v budově obchodního domu Adrie. Jako dvacetiletý mladý fotograf byl jedním z prvních, kteří se odvážili fotografovat nepokoje plzeňského

povstání a následně příjezd americké armády. Stanislav Vaneš tak zachytil nejdramatičtější momenty osvobození Plzně. Na některých jeho fotografiích je vidět dokonce i střelba nebo kouř z hlavně v boji s německými odpůrci. Podařilo se mu vyfotografovat také černošské americké vojáky, kteří tehdy mezi Plzeňany vzbuzovali silné emoce, protože je nikdy předtím nespatřili. Reportážní fotografie z osvobození byly mezi lidmi velice populární a dokonce se ve Vanešově ateliéru prodávaly s potiskem jako pohlednice.

Osud jeho fotografií i negativů má podobný příběh jako u všech ostatních fotografů přítomných při osvobozování Plzně. V červnu roku 1953 proběhla vůbec první výrazná protikomunistická demonstrace zaměstnanců Škodovky a politický režim se rozhodl, že se pomstí na živnostnících, kteří s tím ale neměli nic společného. Otec Stanislava Vaneše byl nucen okamžitě odejít z Plzně a archiv fotografií z událostí kolem roku 1945 záhadně a nenávratně zmizel.

Po znárodnění pak Stanislav Vaneš pracoval jako fotograf pro výrobní družstvo „Fotografia“ a později se stal vedoucím fotooddělení Fakultní nemocnice v Plzni. Během svého života vydal i dvě knihy s krajinářskými fotografiemi pod názvem „V ráji šumavském“ z roku 1983 a „Klostermannova Šumava“, vydaná v roce 1988.

Mezi Vanešovy nejznámější a nejdůležitější fotografie už navždy budou patřit právě fotografie z osvobození Plzně americkou armádou v roce 1945. Stanislav Vaneš zemřel 30. srpna v roce 2006.

2.2 Robert Wittmann

Profesionální fotograf Robert Wittmann se narodil 27. března roku 1922 v Plzni. Jeho otec Robert Wittmann byl jedním z nejuznávanějších fotografů své doby v Plzni. U Roberta Wittmanna staršího se učil nejen jeho syn, ale i fotograf Mirko Křen. Robert Wittmann mladší byl především reportážním a dokumentárním fotografem, ale zajímal se i o sportovní tématiku. Věnoval se portrétní činnosti a aktům, živil se i reklamou a publikoval své fotografie v knihách.

V roce 1941 vystudoval Vyšší hospodářskou školu v Plzni a následně několik let pomáhal a pracoval u svého otce ve fotografickém ateliéru. V roce 1945 dokumentoval spolu s Mirko Křenem osvobození Plzně americkou armádou a společně pak v červenci roku 1947 zahájili putovní výstavu fotografií z osvobození v

Mariánských Lázních.

Po nástupu komunistů v únoru roku 1948 do vlády Československé republiky byl odsouzen a přes rok vězněn v Jáchymovských uranových dolech.

V padesátých letech se živil jako samostatný profesionální fotograf a v roce 1960 byl po dobu pěti let zaměstnancem v České obchodní komoře. V letech 1965 – 1972 pracoval také jako fotoreportér pro týdeník Svět motorů.

Krajské nakladatelství v Plzni vydalo v roce 1961 jeho jedinou autorskou knihu pod názvem „Plzeň“.[11] Obrazová publikace mapuje město Plzeň očima Roberta Wittmanna a nalezneme v ní přes 140 hlubotiskových fotografií tehdejší socialistické Plzně. Fotograf Robert Wittmann zemřel 19. dubna v roce 2003.

2.3 Mirko Křen

Mirko Křen se narodil 25. února v roce 1920 v Praze. Jeho otec byl státním úředníkem a v roce 1926 byl přeložen do Plzně na okresní úřad, kde Mirko Křen strávil část svého života.

Fotograf Mirko Křen se už jako patnáctiletý mladík začal učit v ateliéru Roberta Wittmana a později se dostává do dalšího plzeňského ateliéru, tentokrát fotografa Stanislava Vaneše. Po jeho boku fotografuje nejrůznější společenské akce jako jsou plesy, svatby a jiné události v Plzni a okolí. Už ve svých devatenácti letech se stává podnikatelem a začíná pracovat ve svém vlastním soukromém ateliéru v Plzni v Prokopově ulici 34. V roce 1939 se tak stal nejmladším podnikatelem v Plzni a jeho podnik s osmi zaměstnanci prosperoval. Jeho reklamní slogan zněl : *„Všude je a o všem ví, v každém směru vyhoví! Stačí volat 1000 jen, ozve se Vám Mirko Křen!“*[12]

Po roce 1939 přijal Mirko Křen nabídku spolupracovat s informační službou plzeňské radnice a jako jediný fotograf v té době tak zachytil hrůzy nacistické armády. Fotografoval veškeré důležité nacistické akce, ale především se dostal jako jediný se svým fotoaparátem k plzeňské sokolovně, kde nacisté vytvořili přechodné shromaždiště pro židovské občany, odkud pak byli postupně transportováni do koncentračních táborů Terezín nebo Osvětim. 18. - 26. ledna 1942 bylo přes 2600 Židů zbavených svých práv i majetku odvezeno nacisty ve třech transportech. Zpět

11 WITTMAN Robert, *Plzeň*, 1. vydání, 1961
12 NOVÁ PRAVDA, Mirko Křen – Osud jednoho fotografa, 7. května 1991

do Plzně se po válce vrátilo pouze 204 z nich.[13] Několik málo dochovaných fotografií židovských rodin před Sokolovnou I, čekajících na transport, patří mezi ty nejemotivnější fotografie, které Mirko Křen vytvořil. [14]

Od roku 1939 se Mirko Křen soustředí na svou vlastní tvorbu a vzniká tak velké množství fotografií z Plzně a jejího okolí. V roce 1944 byla zahájena jeho autorská výstava pod názvem „Plzeň ve fotografii“. Výstava měla veliký úspěch a shlédlo ji přes čtrnáct tisíc návštěvníků.

Když v květnu roku 1945 přijela americká armáda osvobodit západní Čechy, pětadvacetiletý Mirko Křen fotografoval všechny důležité okamžiky a pozdější společenské události s tím spojené. Negativy formátu 6x6 pořizoval svým německým profesionálním sklopným přístrojem Super Ikonta BX, který se vyráběl v letech 1937 – 1952. Dochovala se pouze malá část z těchto negativů, ale Západočeské muzeum vlastní alespoň stovky malých pozitivů.

Během pobytu amerického vojska na území Čech se seznamuje s několika americkými vojáky a hlavně s velitelem likvidační komise plukovníkem Le RoyE. Mc Ginnisem, který se po odvolání z mise rozhodl věnovat Mirkovi Křenovi svůj vůz – sportovní kabriolet značky BMW. Úředníci národního výboru však darování zabránili se slovy, že vůz nelze darovat soukromé osobě, a tak když Mirko Křen doprovází plukovníka Mc Ginnise na letiště v Praze, Mc Ginnis ještě před nástupem do letadla kabriolet zapálil, aby se nedostal do rukou některého z komunistických funkcionářů z národního výboru..

V roce 1947 Mirko Křen pořádá ve spolupráci s Robertem Wittmannem putovní Výstavu „Američané a západní Čechy“. (*Viz kapitola 2.4. Výstava „Američané a západní Čechy“).*

V únoru roku 1948 převzala komunistická strana moc a postupně likvidovala a odstraňovala odpůrce režimu. Mirko Křen jako živnostník prozatím nadále pokračuje ve své fotografické práci a 22. února se ožení se svou první ženou Helenou Strakovou. V té době začal být sledován StB a několikrát mu byl podstrčen protikomunistický leták.

8. listopadu 1948 se mu narodil syn Miroslav a o den později, 9. listopadu 1948 byl zatčen a označen za člena velké protistátní skupiny nazvané „Bílý šeřík“ . Stejně jako ostatním i jemu hrozilo pět až deset let vězení. 2. července 1949 bylo

13 ROUČKA, *Plzeň pod hákových křížem*, 2001, str. 41
14 Viz fotografie č. 33 a č. 34

soudní obhajobou prokázáno, že Křen do této skupiny nepatří. Po devíti měsících byl s podlomeným zdravím z vazby propuštěn.

Fotografie z příjezdu Američanů jako zázrakem těsně před svým zatčením ukryl, a tak je i po zabavení veškerého jeho majetku nikdo nenašel a nestačil zničit. Mirko Křen se však nesměl vrátit do svého ateliéru a nesměl ani vykonávat profesi fotografa. Pod vlivem všech těchto událostí se rozpadá jeho manželství.

„V roce 1956 natáčí Mirko Křen 16 mm krátký film o operaci mozku, kterou provedl profesor Pavrovský a s tímto filmem překvapivě vítězí na festivalu krátkých filmů v Cannes. Cenu mu předává v Praze osobně francouzský velvyslanec Claude Bréart de Boisanger[15].“[16]

V roce 1956 se oženil podruhé a s novou manželkou odchází do Prahy, kde se vrací ke své profesi jako reklamní fotograf. V šedesátých letech Mirko Křen fotografuje například pro Jablonex, Skloexport nebo Klenoty a také působí jako fotoreportér na mezinárodním festivalu v Karlových Varech. O rok později Mirko Křen však podléhá zákeřné nemoci, která má přímou spojitost s nelidskými podmínkami ve vězení a umírá 13. prosince 1968, 48 hodin po operaci žaludku.

2.4 Výstava „Američané a západní Čechy“ v roce 1947

V dubnu v roce 1947 u příležitosti velkolepých oslav druhého výročí od osvobození Plzně americkou armádou se uskutečnila řada významných událostí a akcí.
26. dubna se v Chebu v budově radnice konalo zahájení putovní výstavy pod názvem „Američané a západní Čechy“. Výstavu pořádal Svaz přátel USA – pobočka Cheb a autoři všech vystavených snímků byli pouze dva - uznávaní reportážní fotografové z Plzně - Mirko Křen a Robert Wittmann. Slavnostního zahájení se zúčastnila řada osobností a mezi nimi i tehdejší ministr zahraničních věcí Jan Masaryk a americký velvyslanec Laurence A. Steinhardt.[17]

Ministr zahraničí Jan Masaryk byl fotografiemi přímo nadšen, ale bohužel již během této výstavy se objevily útoky ze strany příznivců komunistického režimu na budovu, kde se výstava konala.

Druhá výstava se konala ve středu 30. července 1947 v 10 hodin dopoledne v

15 Claude Bréart de Boisanger byl francouzský diplomat a správce divadla Comédie-Française v Paříži
16 NOVÁ PRAVDA, Mirko Křen – Osud jednoho fotografa, 7. května 1991
17 Viz fotografie č. 50

hotelu New York v Mariánských Lázních. Pořadatelem byl Americký ústav v Československu. Slavnostního zahájení se opět zúčastnilo několik významných osobností a mezi nimi především velitel americké likvidační mise v Plzni Lt. Col. Le Roy E. Mc Ginnis, který měl úvodní slovo a výstavu tak otevřel.[18]

Reportážní snímky, zobrazující události během osvobození Plzně v květnu roku 1945 a americké vojsko na území České republiky, slavily veliký úspěch a výstava měla nadále putovat do Klatov, Plzně, Prahy a poté i do Frankfurtu - hlavního sídla americké armády v Německu.

Dne 4. listopadu roku 1947 obdržel Mirko Křen a Robert Wittman dopis z americké ambasády v Praze od velvyslance Laurence A. Steinhardta, kde americký velvyslanec doufá v úspěch výstavy „Američané a západní Čechy“ a také doufá v udržení přátelských vztahů mezi Československem a Spojenými státy americkými. Cituji: *„Permit me to express the hope that the exhibit will be a success and that it will be a material contribution to sustaining the feelings of friendship which exist between Czechoslovakia and the United States.“* [19]

Národní výbory však náhle přestali podporovat akce tohoto druhu a pokračování výstavy bylo nejisté. Komunistické straně se nakonec podařilo zabránit jejímu putování do dalších měst a tak v Mariánských Lázních výstava i přes svůj velký úspěch končí.

2.5 Amatérský fotograf Zdeněk Honzík a jeho sbírka

Zdeněk Honzík, byl úředníkem Škodových závodů v Plzni a zároveň vášnivým fotoamatérem a do dějin se zapsal především svou rozsáhlou sbírkou dokumentů a fotografií z období posledních dnů okupace německou nacistickou armádou. Dokumentoval příjezd americké armády do Plzně v roce 1945 a dokonce byl přítomen při demonstracích před základním kamenem pomníku americké armády a u pomníku Osvobození v roce 1948.

Celá sbírka jeho fotografií doplněná o vyhlášky, plakáty či novinové výstřižky, které dokreslují dobu ve které žil, je cenným dokumentem. Momentálně se nachází v Archivu města Plzně, který tyto cenné dokumenty získal koupí od autora v květnu roku 1968. Inventář ke sbírce sestavil v roce 1968 PhDr. Miloslav Bělohlávek.[20]

18 ROUČKA, *Američané a západní Čechy*, str. 142
19 Viz příloha: Dokument č. 07
20 Viz příloha: Fotografie č. 51 a č. 52

2.6 Fotograf americké armády seržant James H. Duncan

Přestože se tato bakalářská práce soustředí především na české fotografy přítomné při osvobozování Plzně v roce 1945, určitě stojí za zmínku i jeden z osvoboditelů a příslušník americké armády, kterému se podařilo zachytit atmosféru osvobození z druhého pohledu – James H. Duncan.

Americký veterán a bývalý seržant druhé pěší divize James H. Duncan byl jako devatenáctiletý mladík v roce 1945 jedním z mnoha osvoboditelů, kteří 6. května přijeli na pomoc Plzni. Dne 30. ledna 1945 se vylodil ve Skotsku a následně absolvoval trénink v Anglii. James Duncan byl seržantem roty „F“ 38. pěšího pluku druhé pěší divize americké armády. Druhá pěší divize bojovala proti Němcům ve Francii, v Belgii a v západním Německu, kde byla poté převelena do 3. armády generála George S. Pattona a po bojích s německou 11. pancéřovou divizí postoupila do Domažlic a Plzně a obě města osvobodila.

James Duncan se však do dějin nezapsal jen díky své přítomnosti při osvobozování západních Čech, ale také jako dokumentární fotograf, který během svých cest pořídil stovky snímků amerického vojska v postupu od Domažlic směrem k Plzni. Svým německým fotoaparátem, který ukořistil v Lipsku od zajatého německého důstojníka, fotografoval americké vojáky v boji, při osvobozování, zachytil kontakt a soužití s civilisty. Vytvořil tím fotografický protipohled českým reportážním fotografům přítomným při příjezdu americké armády. Americký veterán v roce 2012 daroval městu Plzni sbírku svých 389 fotografií. V roce 2013 v rámci oslav osvobození vznikly dvě unikátní výstavy Duncanových fotografií v Plzni. První z nich byla venkovní expozice a představila přes osmdesát velkoformátových fotografií ve Smetanových sadech pod názvem „Příběh Jamese Duncana“.

„Na mnoha snímcích je vidět zbraně, vojenskou techniku, tanky, letadla, válkou poničená západoevropská města včetně Plzně. Autor ale také zachytil idylu válkou poznamenaných vesnic a jarní krajinu. Dojemné jsou fotografie prostých lidí vyjadřujících radost a vděk osvoboditelům.“[21] Takto popisuje atmosféru fotografií Jamese Duncana pořadatel výstavy, výtvarný umělec a spoluzakladatel skupiny Intensit v Plzni, Stanislav Bukovský.

Druhá výstava, která probíhala souběžně s první, byla v k vidění v Mázhauzu plzeňské radnice od 23. dubna 2013 a opět ji připravil Stanislav Bukovský. Výstava

21 PLZEŇ, Evropské hlavní město kultury - https://www.plzen.eu/obcan/aktuality/z-mesta

pod názvem „Plzeň nezapomíná“ představila přes dvě stě fotografií z konce druhé světové války a počátku mírového života v západních Čechách.

Duncanovy fotografie jsou výjimečné i tím, že zobrazují nejen útrapy z období války, ale i pohledy na šťastné tváře plné naděje a radosti z konce války. Duncanovi se podařilo zachytit kontrast mezi válkou a mírem, který v té době prožívala celá Evropa. James H. Duncan dnes žije v Santa Fe, hlavním městě Nového Mexika ve Spojených státech amerických a je otcem sedmi dětí. Jeho syn Thomas M. Duncan mu vydal v červnu roku 2014 na jeho počest fotografickou knihu pod názvem „An American G.I. Points His Camera At Europe“. Publikace představuje soubor černobílých fotografií a soukromých dopisů Jamese H. Duncana, které během války v Evropě psal své rodině. Jeho dopisy a fotografie vypráví příběhy lidí, se kterými se setkal v období mezi březnem a červencem roku 1945.[22]

22 DUNCAN, *An American G.I. Points His Camera At Europe*, USA 2014

3. Americká armáda od roku 1948 do současnosti

Hned po odjezdu posledních amerických vojáků z území Čech začali vyjadřovat Češi vděk svým osvoboditelům - americké armádě. Na našem území vznikl nespočet symbolických míst jako jsou pomníky, pamětní desky či základní kameny. Lidé pak každoročně kladli květiny a věnce na tato místa, aby uctili památku padlých a připomněli si události osvobození a oslavili tak Spojené státy americké. Komunistická strana, která se ujala moci v únoru 1948, popírala kladnou zásluhu americké armády, postupem času zasahovala proti účasti obyvatel na podobných akcích a posléze akce úplně zakázala. Dokonce některé symboly odstraňovala.

Američané jsou dodnes, i přes všechnu snahu komunistické strany o jejich vymazání z historie, hrdiny nejen pro obyvatele západních Čech, ale i pro celou Českou republiku. A tak se každoročně v Plzni od roku 1990 konají významné oslavy osvobození které jsou rok od roku známější a velkolepější.

3.1 Památná místa v Plzni

Osvobození v roce 1945 připomíná několik památných míst v Plzni. Například pamětní deska na radnici či pomník Díky, Ameriko!

Dodnes obyvatelé Plzně každoročně na těchto místech vzpomínají na zásluhy americké armády. S nástupem Komunistické strany v roce 1948, která oslavování Američanů nepodporovala, byla pak většina těchto památných míst odstraňována nebo dokonce zničena.

3.1.1 Pomník Díky, Ameriko!

4. května roku 1947 byla v Plzni zahájena slavnost při příležitosti položení základního kamene k památníku americké armády v Plzni. Na křižovatce U Práce se kolem půl dvanácté shromáždilo obyvatelstvo města Plzně. Na základní kámen poklepali významní představitelé, mezi nimi i tehdejší primátor dr. Karel Křepinský[23].[24]
5. května se u základního kamene objevují stovky českých i amerických vlajek,

23 Viz příloha: Fotografie č. 58
24 ROUČKA, *Američané a západní Čechy*, s. 129

fotografií, vzkazů, obrázků a květin, které tak zaplňují téměř celou travnatou plochu kolem kamene.

V ten stejný den odpoledne je však přístup k památnému místu zakázán komunistickými bezpečnostními složkami a 6. května byla slavnostní výzdoba zlikvidována naházením všech vlajek, květin i vzkazů do řeky Mže.[25] Na stavbu budoucího pomníku na místě základního kamene vybrali občané Plzně ve veřejné sbírce peníze. Podařilo se vybrat necelých šest milionů korun. Sílící vliv komunistické strany, která prosazovala podporu a orientaci na Sovětský svaz, ovládla i ministerstvo informací a tím celý systém fungování periodik, se projevil i v článku, který vyšel 24. října v deníku Lidová demokracie pod názvem „K plzeňské ostudě s pomníkem Američanům“. Ostře kritizoval přístup městské správy k vybudování památníku. *„Je pěkné, že školní mládež pořádá sbírky a jejich výtěžek hodlá věnovat v den národního svátku na zbudování pomníku, ale bylo by jistě daleko vkusnější a účinější i poctivější, kdyby bylo město dalo zhotoviti patřičný pomník*.“[26] Komunisté nakonec všechny peníze na pomník zabavili a poslali na podporu do Koreje.

Později byl základní kámen k památníku americké armády zahalen kolosálními transparenty komunistické strany a zakryt dřevěným bedněním a pak záhadně zmizel. Na travnatý ostrůvek křižovatky Klatovské a Americké třídy se vrátil až v roce 1990 za účasti prezidenta Václava Havla a tehdejší velvyslankyně Spojených států Shirley Temple Blackové.[27] Za dalších pět let se 6. května v roce 1995 Plzeňané konečně dočkali odhalení pomníku Díky, Ameriko! Františka Bálka a Jana Soukupa. Pomník je tvořený dvěma sedmimetrovými žulovými pylony a kruhovou deskou s reliéfem Evropy zobrazující hlavní postup amerického vojska. Na levém pylonu je znak 16. obrněné divize americké armády a nápis: „*THANK YOU, AMERICA! ON MAY 6TH THE CITY OF PILSEN WAS LIBERATED BY THE U.S. ARMY.“* Na pravém pylonu pod znakem českého lva se nachází nápis: *„DÍKY, AMERIKO! DNE 6. KVĚTNA MĚSTO PLZEŇ BYLO OSVOBOZENO AMERICKOU ARMÁDOU.“*[28]

Letos se po jednadvaceti letech objevily praskliny a tak byly oba pylony z bezpečnostních důvodů odstraněny a během příštího roku budou na stejné místo nainstalovány nové.

25 Viz fotografie č. 60 a č. 61
26 LIDOVÁ DEMOKRACIE, 24. 10. 1945, I/139, str. 4
27 ROUČKA, *Američané a západní Čechy*, str. 143
28 FOUD, JÍŠA, ROLLINGER, *500 hodin k vítězství*, str. 3

3.1.2 Pamětní deska na radnici

V červenci v roce 1945 zhotovil plzeňský sochař Otakar Walter pamětní desku, kterou Plzni darovala americká armáda na žádost generála Johna L. Pierceho, velitele 16. obrněné divize americké armády, za pomoc při osvobozování města. Deska byla odhalena dne 29. září roku 1945 plukovníkem Charlesem Noblem za přítomnosti generálmajora Ernesta Harmona na plzeňské radnici na Náměstí Republiky.

Bronzová pamětní deska nese nápis: „PRESENTED BY 16TH ARMORED DIVISION U.S. ARMY TO THE CITIZENS OF PILSEN C.S.R. IN COMMEMORATION OF THEIR ASSISTANCE IN THE LIBERATION OF PILSEN 6TH MAY 1945.“[29] a dodnes ji nalezneme na plzeňské radnici na podestě hlavního radničního schodiště.[30]

Deska byla v roce 1951 zničena komunistickým režimem a pak znovu obnovena v roce 1990.

3.2 Patton memorial v Plzni

George Smith Patton ml. se narodil v Kalifornii 11. listopadu roku 1885 do rodiny s vojenskou historií a v roce 1909 úspěšně absolvoval americkou vojenskou akademii ve West pointu. Byl jedním z nejobávanějších velitelů americké armády všech dob.

5. května v roce 2005 byl k příležitosti 60. výroční osvobození Plzně slavnostně otevřen památník, který slouží zároveň i jako muzeum, pod názvem „Patton memorial Pilsen“.[31] Je to jediné muzeum v České republice, které se věnuje tématu americké armády v Čechách. V muzeu nalezneme přes tisíc exponátů ze soukromé sbírky Milana Jíši a Ivana Rollingera přibližujících dramatické okamžiky konce druhé světové války. Jsou mezi nimi i velkoformátové fotografie plzeňských fotografů Mirko Křena, Roberta Wittmanna nebo Jiřího Vlacha. Významnou část expozice tvoří příběh legendárního velitele 3. americké armády, generála George S. Pattona Jr. A jeho přítele generála Ernesta N. Harmona.[32] Součástí expozice jsou také dokumenty a novinové články z období totalitního režimu v letech 1948 – 1989,

29 BOŠTÍK, *Jak to bylo s osvobozením Plzně?* 2014, str. 117
30 Viz fotografie č. 62
31 FOUD, JÍŠA, ROLLINGER, *500 hodin k vítězství*, str. 277
32 FOUD, JÍŠA, ROLLINGER, *500 hodin k vítězství*, str. 278

které byly vydány pod vládou komunistické strany Československa a zkreslují skutečnost, že američané osvodili západní Čechy.

Kurátorem expozice muzea se stal spisovatel, autor několika pubilkací s tématikou druhé světové války v Plzni, Zdeněk Roučka. *„Snažili jsme se expozici koncipovat v podobném duchu, jako vypadají vojenská muzea v západní Evropě. Pečlivě jsme studovali nejrůznější videomateriály a vycházeli jsme ze zkušeností mých kolegů, kteří se na expozici podíleli a navštěvují tato muzea v rámci svého zájmu o vojenskou historii.“*[33]

3.3 Slavnosti osvobození Plzně po revoluci

Od února roku 1948 byly jakékoli projevy zájmu vůči americké armádě nemyslitelné, nesmělo se o ní prakticky ani mluvit. Komunistická propaganda a strach z postihu dospěly tak daleko, že se děti ve škole dokonce učili, že Plzeň osvobodili Sověti převlečení za Američany. Po sametové revoluci v roce 1989, kdy se po pádu komunistického režimu v Československu pohled na osvobození západních Čech americkou armádou zcela změnil, mohli Plzeňané konečně svobodně zavzpomínat na důležité dny konce druhé světové války a příjezd americké armády. Od roku 1990 se tedy až dodnes každoročně konají velkolepé oslavy osvobození a ve srovnání s ostatními městy České republiky, která byla osvobozena Rudou armádou, nemají obdoby.

V roce 1990 se Slavnosti svobody konaly i za účasti prezidenta Václava Havla. Do Plzně se po více než čtyřiceti letech vrátili někteří z amerických veteránů a město se tak stalo hlavním místem květnových oslav v republice.

Dnes je program Slavností svobody rozdělen do několika částí. Probíhají vzpomínkové akty u památníků, městem projíždí přehlídkový konvoj „Convoy of Liberty“ historických vozidel, jednotlivé kluby vojenské historie prezentují dobové zbraně nebo vojenskou techniku a v Křižíkových sadech lidé vytváří atmosféru dobové ulice z roku 1945 spojenou s módní přehlídkou, hranými scénkami i hudební produkcí.

Plzeňské slavnosti svobody vždy vrcholí vzpomínkovým aktem u pomníku Díky, Ameriko!

33 Štráfeldová, Milena, www.radio.cz, 10.5. 2005 „V Plzni otevřeli první muzeum americké armády v celé východní Evropě“

3.4 Výstava „Americká armáda v Plzni 1990“

Na jaře v roce 1990 vznikla během krátké doby vůbec první oficiální výstava, která objasňovala situaci na konci druhé světové války a připomněla tak významný čin americké armády při příjezdu do západočeské metropole.

Výstava probíhala od 6. května, v den 45. výročí od osvobození, až do 28. srpna 1990 v Západočeském muzeu v Plzni. Vzhledem k tomu, že fotografie americké armády byly do roku 1989 zakázané a dlouhou dobu schovávané před komunistickým režimem, Západočeské muzeum oslovilo občany Plzně, aby jim pro výstavu zapůjčili soukromé dochované fotografie z jejich sbírek. Na výstavě se tak objevily fotografie Mirko Křena, Roberta Wittmanna, Slávy Vaneše, Jiřího Vlacha a celé řady dalších fotografů.[34]

Celá výstava vznikla za pouhé tři měsíce, ale i přes málo času měla úspěch a především velký význam pro obyvatele Plzně. Od roku 1948 se tak stala historicky první výstavou plzeňských reportážních fotografů, kteří zachytili příjezd americké armády do Plzně v roce 1945.

34 Brožura Západočeského muzeum v Plzni, *Americká armáda v Plzni*, 1990

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo přiblížit pohled plzeňských fotografů na dramatické situace v Plzni na jaře v roce 1945 a zároveň zpracovat archivní fotografie i dokumenty a následně dohledat informace k jednotlivým snímkům. Samotné přiřazování autorů k archivním fotografiím se ukázalo mnohdy nemožné, ale přesto se mi podařilo k některým fotografiím autora dohledat. Hledání v archivech, studium tématu i samotné psaní bakalářské práce mi pomohlo pochopit historické a politické souvislosti. Zároveň mi práce přinesla možnost seznámit se s tvorbou i osudy dnes již neznámých autorů, kteří díky své profesi zachytili důležité okamžiky novodobé historie.

Zpracování archivních fotografií je pro tuto práci stěžejní a fotografie v příloze jsou detailně popisovány, a v případech, kdy to bylo možné, jsou i přiřazeny ke konkrétním autorům. Během bádání v archivech a při zkoumání fotografií jsem postupem času odhalila rukopisy a styl u jednotlivých fotografů a to mi ke konci urychlilo práci s identifikací. V Archivu města Plzně a v Západočeském muzeu v Plzni totiž existují stovky nepopsaných fotografií z osvobození západních Čech americkou armádou. Největší počet dochovaných fotografií se připisuje fotografovi Mirko Křenovi a to nejen z důvodu, že byl v Plzni v roce 1945 nejaktivnějším fotografem vůbec, ale i proto, že jeho rozsáhlou sbírku fotografií Američanů na území Československa rodinní příslušníci ukryli před komunisty. Jinak by byla jistě zničena stejně jako spousta dalších důkazů a dokumentů o působení americké armády na území tehdejšího Československa. Bohužel se nepodařilo zachránit vše, značná část archivu fotografií Mirko Křena byla v období totalitního režimu nenávratně zničena. Stejný osud potkal i fotografické archivy ostatních plzeňských amatérských a profesionálních fotografů. Výjimnkou se stal Zdeňek Honzík, který svou soukromou sbírku prodal v roce 1968 Archivu města Plzně a tato sbírka je v něm k dispozici dodnes.

Fotografie z osvobození Plzně jsou důležitým důkazem a historickým dokumentem politické situace v Československu v letech 1948 – 1989, kdy se vládnoucí komunistická strana snažila veškeré materiály o příjezdu americké armády smazat ze světa. Bylo politicky nařízeno vyzdvihnout zásluhy Sovětského svazu a osvobození západních Čech od nacistické okupace připsat Rudé armádě.

Na závěr této práce je důležité říci, že pro mne měla zásadní význam a vedla mne k rozhodnutí se tématu věnovat i nadále. Výsledkem mého dalšího bádání by měla být fotografická publikace jednotlivých autorů, která by připomněla historický i umělecký význam těchto dobových dokumentů.

Literatura a zdroje

BARTOŠEK Karel, PICHLÍK Karel. *Američané v západních Čechách v roce 1945*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 1953. ISBN 301-02-19-52938/3/52-672

BOŠTÍK J. a KOLEKTIV AUTORŮ. *Jak to bylo s osvobozením Plzně?* 2. vydání Praha, OREGO productions, 2014. ISBN 978-80-87528-12-9

DUNCAN Thomas M.. *An American G.I. Points His Camera At Europe*, USA 2014, ISBN 13200699-16, 97813200699-15

FOUD Karel , JÍŠA Milan; ROLLINGER Ivan. *500 hodin k vítězství*. 1. vyd. Plzeň : Statutární město Plzeň, 2011. ISBN 978-80-86808-91-8.

HUBÁČEK Miloš. *Generál Patton*. 1. díl, 1885-1942. 1. vyd. Praha : Paseka, 2005. ISBN 80-7185-698-3

JANDOVÁ, Lenka, *Pobyt americké armády v Plzni v roce 1945*, Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni 1995. ISBN 80-85125-74-9

KAČÍN V., VARNUŠKA J. *Americká armáda v Plzni ČSR*, 2. vyd. Plzeň: Národní výbor v Plzni, Plzeň 1945

ROUČKA Zdeněk. *Američané a západní Čechy 1945, Unikátní fotografie*. 1. vyd. Plzeň : ZR & T, 2000. ISBN 80-238-5081-4.

ROUČKA Zdeněk. *…A přinesli nám svobodu*. 1. vyd. Plzeň: ZR & T, 2005. ISBN 80-239-4702-8.

ROUČKA Zdeněk. *Osvobození*. 2. vyd. Plzeň : Občanské fórum, 1990.

ROUČKA Zdeněk. *Plzeň pod hákovým křížem – Fotografie 1939 - 1945*, 1. vyd. Plzeň: ZR & T 2001. ISBN 80-238-6599-4

WASKA Karel, BYSTRICKÝ Vladimír. *Americká armáda 1945: Osvobození západních Čech ve fotografiích a dokumentech*, 1. vyd, Plzeň: Západočeské nakladatelství 1990. ISBN 80-7088-029-5

WASKA Karel, NEUMANN Jiří. *Americká armáda v Čechách*, Praha 1991.

WITTMAN Robert. *Plzeň*, 1. vyd., Krajské nakladatelství, Plzeň 1961.

ZČM (Západočeské muzeum). *Americká armáda v Plzni* , Plzeň 1990.
ISBN 80-85125-18-8

Archivní prameny

Archiv města Plzně
Sbírka písemností, které předal americký velvyslanec plzeňskému primátorovi dne 5. května 2007

Západočeské muzeum v Plzni (oddělení novověku)

Periodika

Hovoří Plzeň, 1945, roč. I.

Deník Nová pravda, Mirko Křen – Osud jednoho fotografa, 7. května 1991

Lidová demokracie, 24. října 1945

Webové zdroje:

http://plzen1945.cz/

https://www.army.mil/article/125589/The_Liberation_of_Pilsen__an_American_Veteran_Remembers/

https://www.plzen.eu/obcan/aktuality/z-mesta/program-slavnosti-svobody-doprovazi-dve-ojedinele-fotograficke-vystavy-2.aspx

http://www.patton-memorial.cz/

http://www.blurb.com/b/5570333-an-american-gi-points-his-camera-at-europe

http://www.aic.cz/osvobozeni/patton/

http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1338191-americane-jsou-uz-v-plzni-valka-neni-vsude-mir

http://www.socharstvi.info/realizace/diky-ameriko/

Příloha – Fotografie a dokumenty

Seznam obrazové přílohy

Povstání Plzně 5. května 1945.....34

Příjezd americké armády 6. května 1945.....39

Demarkační linie.....48

Komunisté a propaganda..... 49

Stanislav „Sláva“ Vaneš.....50

Robert Wittmann.....52

Mirko Křen..... 55

Výstava Američané a západní Čechy..... 63

Sbírka Zdeňka Honzíka.....65

James H. Duncan.....67

Pomník Díky, Ameriko!..... 69

Pamětní deska na radnici.....71

Generál George S. Patton.....71

Výstava „Americká armáda v Plzni“..... 72

Povstání Plzně 5. května 1945

Fotografie č. 01
Náměstí Republiky v Plzni 5. května 1945 – Dav povstalců nesoucí prezidentskou vlajku jako symbol Československa
(Foto Mirko Křen)

Fotografie č. 02
Náměstí Republiky se stalo v Plzni 5. května 1945 centrem povstání
(Foto Mirko Křen)

Fotografie č. 03
Povstalci při pokusu o odzbrojení obsluhy protiletadlové dělostřelecké obrany
(Foto Archiv města Plzně)

Fotografie č. 04
Povstalci během 5. května zapálili monumentální propagační tabuli na náměstí Republiky, která nesla nápis: „Führer befiehl wir folgen“ česky: „Vůdce rozkázal my posloucháme“
(Foto ze sbírky Zdeněka Honzíka)

Fotografie č. 05
Propagační tabule na Náměstí Republiky v Plzni
(Foto Archiv města Plzně)

Symbolické ohně vzplály

Na Náměstí republiky a před divadlem vzplály symbolické ohně — v 11 hodin páleny jsou stožáry, na nichž vlály cáry s hakenkreuzem. Také propagační tabule nacistů před divadlem, kde byla mapa zaznamenávající německý postup ke Stalingradu, je v plamenech.

Dokument č. 01
Výstřižek z novinového článku ze sbírky Zdeňka Honzíka
(Zdroj Archiv města Plzeň)

Fotografie č. 06
Skupina povstalců vedoucí spoutané německé zrádce Veleslavínovou ulicí
(Foto Archiv města Plzně)

Fotografie č. 07
Prof. Václav Podzimek: „Zástup mladých s naší válečnou vlajkou se ubíral na náměstí, kde se ale již střílelo z kulometů. Dvě vteřiny po tomto snímku se střetli s esesáky, kteří začali střílet a házet granáty, jimi byl zabit Václav Trnka nesoucí vlajku“
(Foto Západočeské muzeum v Plzni)

Fotografie č. 08
Německé ukazatele, které byly zničeny povstalci na Klatovské třídě v Plzni
(Foto Západočeské muzeum v Plzni)

Příjezd americké armády 6. května 1945

Fotografie č. 09
6. května 1945 kolem osmé hodiny ranní - Příjezd prvních amerických vozidel Husovou ulicí typu M 8 a tanků M 24 Chaffe – Jeden z vůbec prvních snímků osvobození
(Foto Archiv města Plzeň)

Fotografie č. 10
Radostná atmosféra v Plzni při příjezdu americké armády
(Foto Miko Křen)

Fotografie č. 11
Davy obyvatel Plzně vítají americkou armádu
(Foto Mirko Křen)

Fotografie č. 12
Americký černošský voják projíždí Plzní
(Foto Sláva Vaneš)

Fotografie č. 13
V deštivém počasí lidé obklopují americké vojáky před Městským divadlem v Plzni – 6. května 1945 mezi 8 a 9 hodinou ranní
(Foto Mirko Křen)

Fotografie č. 14
Plukovník Charles Noble – velitel bojové tankové skupiny 16. obrněné divize V. sboru 3. americké armády je obklopený nadšenými lidmi v Plzni se stal novým hrdinou - na hlavě má americkou přilbu M1 s hodnostním označením plukovníka
(Foto Archiv města Plzně)

Fotografie č. 15
Jeden z Jeepů 23. jízdní průzkumné eskadrony v Goetheově ulici v Plzni
(Foto Mirko Křen)

Fotografie č. 16
Americká armáda na náměstí a jejich tanky, které obyvatelé Plzně zasypali kyticemi šeříků, jedinou květinou, která byla na jaře 1945 k dispozici.
(Foto Miko Křen)

Fotografie č. 17
Obyvatelé Plzně přihlížející osvobození z katedrály svatého Bartoloměje na náměstí Republiky
(Foto Miko Křen)

Fotografie č. 18
Krátce před 10. hodinou dopoledne jsou slyšet první výstřely z věže kostela sv. Bartoloměje a okolních domů. Plzeňané ve strachu prchají z prostoru Náměstí Republiky a snaží se ukrýt do bezpečí – Snímek je pořízen těsně po střelbě německého záškodníka z věže kostela
(Foto Archiv města Plzně)

Fotografie č. 19
Bitva amerických vojáků s německými odpůrci na křižovatce u Velkého divadla – fotograf Vaneš byl těsně po vyfotografování tohoto snímku sražen americkým vojákem pod Jeep a ten mu tím zachránil život
(Foto Sláva Vaneš)

Fotografie č. 20
Američané v Plzni připraveni zaútočit na Němce
(Foto Sláva Vaneš)

Fotografie č. 21
Zajatí Němci a americký voják v Plzni - střelba utichla kolem 11. hodiny a Američané hlídkovali po celém městě a hledali zbývající příslušníky německé armády
(Foto Archiv města Plzně)

Fotografie č. 22
„Plzeň je svobodná!“ Americký voják a zajatí Němci v pozadí
(Foto Mirko Křen)

Fotografie č. 23
Náměstí Republiky 7. května 1945 - Plzeň se stala na několik měsíců centrem americké armády
(Foto Archiv města Plzně)

Agree to
unconditional
Surrender of the
City and all the
troops and arms
therein to the
American army.

6.V.45.
Pilsen

Lt.Col Inf (ret'd)

Dokument č. 02
Kapitulační listina německé posádky podepsaná 6. května 1945 jejím velitelem von Majewskim a podplukovníkem americké armády Perkinsnem
(Zdroj Západočeské muzeum v Plzni)

Demarkační linie

Dokument č. 03
Mapa postupu amerického vojska na jaře v roce 1945 – Demarkační linie

Komunisté a propaganda

„Literatura“ vychovávající amerického žoldáka

Dokument č. 04
Strana z knihy Karla Bartoška a Karla Plichlíka „Američané v západních Čechách v roce 1945“
(Text: „Literatura“ vychovávající amerického žoldáka)

Černý obchod — nejcharakterističtější „činnost“ amerického vojáka v západních Čechách v roce 1945

Dokument č. 05
Fotografie z knihy „Američané v západních Čechách v roce 1945“
(Text: Černý obchod – nejcharakterističtější „činnost“ amerického vojáka v západních Čechách v roce 1945)

Stanislav „Sláva“ Vaneš

Fotografie č. 24
Fotografie amerických tanků na jedné z největších vojenských přehlídek v Evropě v Plzni v půl jedenácté odpoledne 15.června 1945
(Foto Sláva Vaneš)

Fotografie č. 25
Po vojenské přehlídce prezident Beneš vyznamenává 7 amerických generálů a 6 důstojníků V. sboru řádem Bílého lva a Čs. Válečným křížem 1939
(Foto Sláva Vaneš)

Fotografie č. 26
Plzeň oslavuje americkou armádu - Přehlídka 15. června 1945
(Foto Sláva Vaneš)

Fotografie č. 27
Fotograf Stanislav „Sláva“ Vaneš (vlevo) pózuje s americkými vojáky v Plzni
(Foto Archiv města Plzně)

Fotografie č. 28
Logo fotografa Slávy Vaneše
(Foto Západočeské muzeum v Plzni)

Robert Wittmann

Fotografie č. 29
Obyvatelé Plzně najévají americké armádě české pivo přímo na Náměstí Republiky
(foto Robert Wittmann)

Fotografie č. 29
Plzeňské dívky v tradičních krojích pří oslavách amerického svátku 4. července 1945
(foto Robert Wittmann)

Fotografie č. 30
Československá zahraniční brigáda při oslavách amerického svátku 4. července 1945 na Náměstí Republiky
(foto Robert Wittmann)

Fotografie č. 31
Mirko Křen (vlevo) a Robert Wittmann (vpravo) na zahájení výstavy „Američané a západní Čechy“ v Chebu v roce 1947
(Foto Archiv města Plzně)

Fotografie č. 32
Logo fotografa Roberta Wittmanna
(Foto Západočeské muzeum v Plzni)

Mirko Křen

Fotografie č. 33
18. - 26. října 1942 – Židé před plzeňskou budovou Sokolovny I, kteří jsou připraveni na transport do koncetračního tábora v Terezíně
(Foto Mirko Křen)

Fotografie č. 34
Židé jsou odváděni na transport do koncetračního tábora 26.10. 1942 před budovou Sokolovny I v Plzni
(Foto Mirko Křen)

Fotografie č. 35
5. května 1945 Náměstí Republiky
(Foto Mirko Křen)

Fotografie č. 36
Německý parlamentář se zástupcem Revolučního národního výboru - Plzeň 5. května 1945
(Foto Mirko Křen)

Fotografie č. 37
Němečtí vojáci se vzdávají americké armádě na Náměstí Republiky – 6. května 1945
(Foto Mirko Křen)

Fotografie č. 38
Americké vojáky vítali lidé i s americkou vlajkou, kterou do Plzně přivezli v roce 1938 na sokolský slet američtí Sokolové
(Foto Mirko Křen)

Fotografie č. 39
Krátce po skončení bojů s Němci se Američané věnovali svému oblíbenému sportu baseballu přímo na Náměstí Republiky
(Foto Mirko Křen)

Fotografie č. 40
Rakev s pozůstatky politika Jindřicha Krejčíka, velitele plzeňské odbojové organizace - 2. lehké tajné divize
(Foto Mirko Křen)

Fotografie č. 41
Generálmajor Harmon (vlevo) s americkým velvyslancem Steinhardtem při oficiálním rozloučení Československé republiky s americkou armádou v Plzni na Náměstí Republiky 20. listopadu 1945
(Foto Mirko Křen)

Fotografie č. 042
Vojáci americké elitní armády na přehlídce při oficiálním rozloučení Československé republiky s americkou armádou v Plzni na Náměstí Republiky
(Foto Mirko Křen)

Fotografie č. 43
Fotografové na přehlídce a dekorování spojeneckých armád v Plzni na Náměstí Republiky
Robert Wittmann - pátý zleva nahoře
(Foto Mirko Křen)

Fotografie č. 44
Koncert na Náměstí Republiky kde vojenský orchestr 2. pěší divize hraje pro občany Plzně
(Na tribuně zleva: státní vajka USA, znak 2. pěší divize, státní vlajka ČSR)
(Foto Mirko Křen)

Fotografie č. 45
15. června 1945 - Svobodná Plzeň přivátala prezidenta E. Beneše na přehlídce americké armády
(Foto Mirko Křen)

Fotografie č. 46
Mirko Křen v uniformě Luftschutz (zcela vlevo) s americkými vojáky v květnu 1945
(Foto Západočeské muzeum v Plzni)

Fotografie č. 47
Mirko Křen (vlevo) před svým obchodem a ateliérem se zaměstnanci v Prokopově ulici v Plzni
(Foto archiv Jana Křenová)

Fotografie č. 48
Hravé reklamní logo fotografa Mirko Křena
(Foto Západočeské muzeu v Plzni)

Výstava Američané a západní Čechy

Vážená paní, vážený pane!

Americký ústav v Československu, odbočka Mariánské Lázně dovoluje si Vás pozvati na slavnostní otevření putovní výstavy fotografií Mirko Křena a Roberta Wittmana pod názvem

„Američané a západní Čechy"

která byla zahájena J. E. velvyslancem USA L. Steinhardtem a ministrem zahraničních věcí Janem Masarykem

Výstavu v Mariánských Lázních otevře velitel americké likvidační misse v Plzni Lt. Col. Le Roy E. Mc Ginnis ve středu dne 30. července 1947 v 10 hod. dopoledne v hotelu New York

Dokument č. 06
Pozvánka na výstavu Mirko Křena a Roberta Wittmanna „Američané a západní Čechy"
(Zdroj Archiv města Plzně)

Fotografie č. 49
Návštěvníci před zahájením výstavy 30. července 1947 v Mariánských Lázních
(Foto Archiv města Plzně)

Fotografie č. 50
Výstava fotografií v Chebu, kterou zahájil (zleva) Jan Masaryk a Laurence Steinhardt společně s fotografy Mirko Křenem a Robertem Wittmannem sledují vystavené snímky
(Foto Archiv města Plzně)

THE FOREIGN SERVICE
OF THE
UNITED STATES OF AMERICA

American Embassy
Praha, November 4, 1947

Mr. Mirko Kren and
Mr. R. Wittman
231, Klatovy

Gentlemen:

I wish to thank you for your telegram of November 1st informing me of the solemn opening of the exhibit "Americans in Western Bohemia" and sending your greetings.

Permit me to express the hope that the exhibit will be a success and that it will be a material contribution to sustaining the feelings of friendship which exist between Czechoslovakia and the United States.

Cordially yours,

Laurence A. Steinhardt

Dokument č. 07
Dopis od velvyslnce L.A. Steinhardta Mirko Křenovi a Robertu Wittmannovi ze 4. listopadu 1947
(Zdroj Archiv města Plzeň)

Sbírka Zdeňka Honzíka

Fotografie č. 51
První amatérské snímky Zdeňka Honzíka bezprostředně po příjezdu amerického vojska do Plzně
(Foto Zdeněk Honzík)

Vjezd do západočeské metropole

Auto Národního výboru s podplukovníkem Krejčíkem a starostou Hrbkem a druhý vůz s dívkami v národních krojích vyjely naproti československé jednotce. A pak se již brzy ozval hlas místního vysílače, že československá obrněná jednotka vstoupila do Plzně. Vlny nadšení se vzduly, jásot nemá konce. První vůz našich se objevil na náměstí a před radnicí. Muži stejně zdatní a stejně otužilí a osmahlí bojem jako Američané, jedinečná výstroj a výzbroj, na levém nárameníku naše vytoužené Czechoslovakia. A již jedou vůz za vozem. Viděli jste všichni ony nápisy, ukazující směry naší nové bojové anabase. Jména Cairo, Tobruk, London, Dunkerque, Paříž, Cheb, to jsou znaky té hrdinské cesty našich bojovníků. Jak dlouho jsme čekali na tato zjevení svobody. Slzy, stisky, nová a nová objetí, květiny, kvetoucí jabloňové ratolesti se sypou na vozy, všechno jásá, hýří nadšením a kypí radostí.

Dokument č. 08
Výstřižek z novin ze sbírky Zdeňka Honzíka
(Zdroj Archiv města Plzně)

Fotografie č. 52
Panoramatické snímky amatérského fotografa Zdeňka Honzíka zobrazují americké vojsko v Plzni
(Foto Zdeněk Honzík)

Fotografie č. 53
Lidé kladoucí květiny a vzkazy, americké i československé vlajky na počest americké armádě k základnímu kameni v Plzni na Americké třídě 5. května 1947
(Foto Zdeněk Honzík)

James H. Duncan

Fotografie č. 54
Fotografie Jamese Duncana z cesty do západních Čech – Německo, Carlsdorf, 6. dubna 1945
(Foto James Duncan)

Fotografie č. 55
Američtí vojáci druhé pěší divize na cestě do západních Čech
(Foto James Duncan)

Fotografie č. 56
Amatérský fotograf a seržant James H. Duncan v Evropě v roce 1945
(Foto Thomas Duncan – American G.I. Points his camera at Europe)

Fotografie č. 57
Veterán James H. Duncan v Plzni v roce 2015
(Foto DENÍK/Milan Říský)

Pomník Díky, Ameriko!

Fotografie č. 58
4. května 1947 - Primátor Plzně Dr. Karel Křepinský poklepává na základní kámen budoucího pomníku Díky, Ameriko!
(Foto Archiv města Plzně)

Fotografie č. 59
5. května 1948 dopoledne – Základní kámen je obklopený lidmi, kteří k němu pokládají květiny, vzkazy a vlajky americké i československé
(Foto Archiv města Plzně)

Fotografie č. 60
5. května 1948 odpoledne – Komunistická bezpečnost brání lidem v přístupu k památnému místu a davy lidí stojí v povzdálí
(Foto Archiv města Plzně)

Fotografie č. 61
V noci na 6. května 1948 komunisté veškerou výzdobu kolem základního kamene zlikvidovali - naházeli ji do řeky Mže
(Foto Archiv města Plzně)

Pamětní deska na radnici

Fotografie č. 62
Pamětní deska na radnici, kterou Plzni věnovala 16. obrněná divize
(Foto Západočeské muzeum v Plzni)

Generál George S. Patton

Fotografie č. 63
Generál George S. Patton
(Foto Josef Tauber)

Výstava „Americká armáda v Plzni“

Fotografie č. 64
Vylepování plakátu na první porevoluční výstavu „Americká armáda v Plzni“ v roce 1990
(Foto Západočeské muzeum v Plzni)

Fotografie č. 65
Snímek expozice z první porevoluční výstavy fotografií z osvobození Plzně v Západočeském muzeu v Plzni v roce 1990
(Foto Západočeské muzeum v Plzni)